

Piotr Poniatowski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

piotr.poniatowski@poczta.umcs.lublin.pl

Ochrona danych osobowych przetwarzanych przez adwokatów

Protection of Personal Data Processed by Advocates

STRESZCZENIE

Przedmiotem niniejszego artykułu jest problematyka przetwarzania danych osobowych przez adwokatów. W dużej części rozważania skoncentrowano na ustaleniu statusu adwokata na gruncie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych. Podjęto próbę wskazania, kiedy adwokat pełni rolę administratora danych, a kiedy osoby, której administrator powierzył przetwarzanie danych w trybie art. 31 ustawy. Omówiono przesłanki przetwarzania danych osobowych oraz obowiązki ciężące na adwokatach w związku z przetwarzaniem tych danych. Zwrócono też uwagę na konsekwencje, jakie niesie na gruncie ustawy o ochronie danych osobowych obowiązek zachowania przez adwokatów tajemnicy zawodowej (kwestia obowiązków informacyjnych, zabezpieczenia danych czy kontroli GIODO). W konkluzji podkreślono, że przepisy dotyczące ochrony danych osobowych są nieprzystosowane do warunków, w których adwokaci wykonują swój zawód, z czego wynikają trudności w stosowaniu się do obowiązków płynących z tych przepisów.

Słowa kluczowe: ochrona danych osobowych; przetwarzanie danych osobowych; administrator danych osobowych; tajemnica adwokacka

WPROWADZENIE

Zawód adwokata polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami¹. We wszystkich tych wypadkach adwokat ma do czynienia z danymi osobowymi swoich klientów, przeciwników procesowych, innych osób związanych z prowadzo-

¹ Art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1999 z późn. zm.), dalej jako: POA.

ną sprawą, a także osób przez niego zatrudnionych. Trzeba zadać pytanie, jakie obowiązki ciążyą na adwokatach w związku z przetwarzaniem danych osobowych. Niniejszy artykuł ma na celu udzielenie na nie odpowiedzi oraz są tu podnoszone inne kwestie, które są związane z tą kwestią.

STATUS ADWOKATA W ŚWIETLE USTAWY Z DNIA 29 SIERPANIA 1997 R. O OCHRONIE DANYCH OSOBOWYCH

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych², określającym zakres podmiotowy stosowania tej ustawy, ma ona zastosowanie m.in. do osób fizycznych i osób prawnych, a także jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, jeżeli przetwarzają one dane osobowe w związku z działalnością zarobkową lub zawodową oraz mają siedzibę albo miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, albo w państwie trzecim, o ile przetwarzają dane osobowe przy wykorzystaniu środków technicznych znajdujących się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z art. 4a POA adwokat wykonuje zawód w kancelarii adwokackiej, w zespole adwokackim, w spółce cywilnej albo w osobowej spółce handlowej, przy czym wyłącznym przedmiotem działalności takiej spółki musi być świadczenie pomocy prawnej. Mając na uwadze różnorodność form wykonywania zawodu przez adwokatów, podmiotami, do których ma zastosowanie ODO, są: a) adwokaci wykonujący zawód w kancelarii indywidualnej, b) adwokaci-wspólnicy spółek cywilnych oraz osobowych spółek handlowych, c) adwokaci-członkowie zespołów adwokackich oraz d) jednostki organizacyjne, w których adwokaci wykonują zawód, tj. spółki osobowe prawa handlowego i zespoły adwokackie³. Zarówno w odniesieniu do adwokatów-osób fizycznych, jak i „adwokackich” jednostek organizacyjnych spełniony jest ustawowy wymóg przetwarzania przez te podmioty danych osobowych w związku z działalnością zarobkową i zawodową. Oczywiście spełniony również musi być warunek „terytorialny” (siedziby lub miejsca zamieszkania)⁴.

² T.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 922 z późn. zm., dalej jako: ODO.

³ Spółki osobowe są tzw. ułomnymi osobami prawnymi, mają zdolność prawną oraz zdolność do czynności prawnych (art. 8 § 1 Kodeksu spółek handlowych), natomiast zespoły adwokackie mają, zgodnie z art. 10 POA, osobowość prawną.

⁴ Należy w tym miejscu zauważyć, że ODO będzie miała zastosowanie również do prawników zagranicznych wykonujących w Rzeczypospolitej Polskiej stałą praktykę na zasadach określonych w ustawie z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1874 z późn. zm.). Zgodnie z art. 1 ust. 2 tej ustawy pomoc prawna oznacza działalność w zakresie odpowiadającym uprawnieniom adwokata lub radcy prawnego i obejmuje w szczególności udzielanie porad prawnych, sporządzanie opinii prawnych, opracowywanie projektów aktów prawnych oraz występowanie przed sądami i urzędami.

Podmioty zobowiązane do stosowania ustawy mogą występować w różnym charakterze, m.in. jako administrator danych albo podmiot, któremu administrator danych powierzył ich przetwarzanie na podstawie art. 31 ODO. W zależności od tego, jaką rolę przypiszemy adwokatowi, różne będą jego obowiązki.

Administratorem danych jest organ, jednostka organizacyjna, podmiot lub osoba, do których ma zastosowanie ODO, jeżeli decyduje o celach i środkach przetwarzania danych osobowych (art. 7 pkt 4 ODO)⁵. Jaki jest status adwokata, który przetwarza dane osobowe?

Jeśli chodzi o dane osobowe pracowników adwokata (niezależnie od podstawy zatrudnienia), to nie ma wątpliwości, że adwokat (spółka osobowa, zespół adwokacki) jako pracodawca (zleceniodawca) decyduje o celach i środkach przetwarzania tych danych osobowych, jest więc administratorem danych⁶.

Co jednak z danymi osobowymi klientów adwokata oraz innych osób (przeciwników procesowych, uczestników postępowania, świadków, biegłych itd.)? *Prima facie* wydaje się, że adwokat, działając w ramach pełnomocnictwa czy upoważnienia do obrony, jest osobą, która przetwarza wskazane dane osobowe na zlecenie klienta, który decyduje o celu i środkach przetwarzania tych danych. Spójrzmy jednak do art. 31 ust. 1 ODO. Zgodnie z tym przepisem administrator danych może powierzyć innemu podmiotowi, w drodze umowy zawartej na piśmie, przetwarzanie danych. Jeśli chodzi o dane osobowe klienta, to podkreślić należy, że nie można być administratorem własnych danych osobowych. Adwokata trzeba więc uznać za podmiot, który zbiera dane osobowe bezpośrednio od osoby, której one dotyczą, a w konsekwencji za administratora tych danych. Jeśli zaś chodzi o informacje odnoszące się do innych osób, które uzyskiwane są od klienta, to należy rozważyć dwie sytuacje: 1) klient jest osobą fizyczną, która przetwarza dane osobowe wyłącznie w celach osobistych, 2) klient jest jednym z podmiotów, o których mowa w art. 3 ODO.

W pierwszej sytuacji ODO, ze względu na wyłączenie zawarte w art. 3a ust. 1 pkt 1 tej ustawy, nie będzie miała zastosowania w stosunku do klienta adwokata. Udostępnienie adwokatowi przez klienta danych osób trzecich należy w takiej

⁵ Jak podkreśla A. Drozd (*Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz. Wzory pism i przepisy*, Warszawa 2006, s. 67), administrator danych to podmiot, który we własnym imieniu faktycznie podejmuje decyzje o celach i środkach przetwarzania danych i ponosi za te decyzje odpowiedzialność administracyjną. Administrator sprawuje władztwo nad przetwarzaniem danych, ale nie musi ich posiadać. Zob. G. Sibiga, *Postępowanie w sprawach ochrony danych osobowych*, Warszawa 2003, s. 54. Zob. też: G. Karp, *Administrator danych osobowych – podmiot decydujący o celach i środkach przetwarzania danych*, „Palestra” 2011, nr 1–2, s. 62–63. Za cele należy uważać wartości, dla urzeczywistnienia których dochodzi do przetwarzania danych osobowych, natomiast decydowanie o środkach przetwarzania danych oznacza dokonywanie wyboru technicznych sposobów tego przetwarzania. Zob. P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 103.

⁶ Zob. P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 104; P. Barta, *Przetwarzanie danych osobowych w kancelariach radców prawnych*, „Radca Prawny” 2011, nr 119 (dodatek naukowy), s. 8D.

sytuacji kwalifikować jako tzw. pośrednie (wtórne) zbieranie danych, o którym mowa w art. 25 ODO. W takim wypadku trzeba uznać adwokata za administratora zebranych danych, ponieważ to on będzie decydował o celach i środkach przetwarzania tych danych⁷.

W drugiej z omawianych sytuacji to klienta będzie można uznać za administratora danych osób trzecich, gdyż będąc podmiotem, do którego stosuje się ODO, będzie jednocześnie decydował o celach i środkach przetwarzania danych osobowych. Założenie takie pozwala rozważyć dwie sytuacje. Pierwsza sytuacja: klient powierza adwokatowi przetwarzanie danych osobowych osób trzecich na podstawie art. 31 ODO w drodze pisemnej umowy⁸. Adwokat w takim wypadku nie uzyskuje uprawnienia do decydowania jednocześnie o celach i środkach przetwarzania danych⁹. Odnosi się to np. do zlecenia adwokatowi sporządzenia opinii prawnej albo umowy¹⁰. Skoro adwokat nie staje się w wyniku powierzenia danych ich administratorem, nie ciąży na nim obowiązki przewidziane dla tego podmiotu w ODO, ale z jednym wyjątkiem. Otóż adwokat będzie musiał zabezpieczyć przetwarzane dane osobowe (art. 36–39a w zw. z art. 31 ust. 3 ODO)¹¹. Druga sytuacja: klient udziela adwokatowi pełnomocnictwa do prowadzenia sprawy (cywilnej, administracyjnej lub karnej) i w związku z tym przekazuje mu określone informacje stanowiące dane osobowe osób trzecich. Adwokat, prowadząc sprawę, decyduje zarówno o celach, jak i środkach przetwarzania tych danych, jest więc (drugim, obok klienta) administratorem danych¹².

⁷ Odmienne stanowisko w tej kwestii zajmuje jednak GIODO. W decyzji z dnia 1 września 2005 r., GI-DEC-DS-280/05, wskazał on, że „Kancelaria, prowadząc postępowanie sądowe w imieniu i na rzecz swojego mocodawcy, jest odbiorcą danych, który przetwarza je, dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów”. Zob. www.giodo.gov.pl/374/id_art/1510/j/pl [dostęp: 13.10.2017]. Podobnie orzekł GIODO w decyzji z dnia 2 sierpnia 2005 r., GI-DEC-DS-233/05, www.giodo.gov.pl/374/id_art/1505/j/pl [dostęp: 13.10.2017]. Podkreślić trzeba, że w obu decyzjach GIODO uznał adwokata za odbiorcę danych niebędącego ich administratorem. Jeśliby jednak przyjąć, że odbiorcą danych jest administrator danych, któremu udostępniono dane (tak trafnie P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 124), należy uznać stanowisko GIODO za wewnętrznie sprzeczne. Udostępnienie danych następuje wtedy, gdy administrator danych osobowych w sposób faktyczny przekaze bądź inaczej umożliwi zapoznanie się z takimi danymi innej osobie lub podmiotowi, który pełnić będzie w stosunku do tych danych osobowych funkcję administratora danych (*ibidem*, s. 94).

⁸ Pisemna forma umowy zastrzeżona jest dla celów dowodowych (*ad probationem*). Zob. A. Szewc, *Z problematyki ochrony danych osobowych. Cz. III*, „Radca Prawny” 1999, nr 5, s. 21. Niedochowanie tej formy może jednak pociągnąć wydanie przez GIODO odpowiedniej decyzji administracyjnej na podstawie art. 18 ODO. Zob. P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 293.

⁹ Zgodnie z art. 31 ust. 2 ODO podmiot, któremu powierzono przetwarzanie danych osobowych, może przetwarzać te dane wyłącznie w zakresie i celu przewidzianym w umowie. Administratorem danych pozostaje podmiot, który powierzył innemu podmiotowi ich przetwarzanie. Zob. *ibidem*, s. 303.

¹⁰ Por. *ibidem*, s. 297–298.

¹¹ W tym zakresie adwokat będzie podlegał kontroli GIODO (zob. art. 31 ust. 5 ODO).

¹² Tak też P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 297. Słusznie podkreśla A. Mednis (*Ustawa o ochro-*

Wyodrębnić trzeba też sytuacje, w których adwokat w celu udzielenia pomocy prawnej zbiera informacje o osobach trzecich nie od klienta, lecz z innych źródeł. Zbieranie takie (a właściwie udostępnienie danych przez ich administratora) musi być uzasadnione przepisami prawa (np. uzyskanie danych z akt księgi wieczystej¹³, uzyskanie numeru PESEL, adresu zameldowania z ewidencji ludności¹⁴ czy z akt postępowania sądowego lub administracyjnego)¹⁵. Jest to tzw. zbieranie pośrednie. Adwokat staje się wobec tak uzyskanych danych ich administratorem.

Powyższe rozważania wymagają jeszcze jednej uwagi. Dla uproszczenia użyłem wcześniej słowa „adwokat” jako desygnatu określeń „administrator danych” albo „podmiot, któremu administrator powierzył przetwarzanie danych”. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że adwokat może wykonywać zawód w różnych formach organizacyjnych. Kto więc jest administratorem danych?¹⁶ Po pierwsze, można przyjąć, że administratorem danych jest adwokat prowadzący kancelarię indywidualną, wspólnik spółki cywilnej, spółka prawa handlowego¹⁷ albo zespół adwokacki, w których adwokat wykonuje zawód. Przy takim założeniu adwokata, który wykonuje zawód w ramach jednostki organizacyjnej, uznać trzeba na gruncie przepisów karnych ODO za osobę „administrującą danymi”¹⁸ lub „administrującą zbiorem danych”¹⁹, natomiast na gruncie pozostałych przepisów ODO

nie danych osobowych. Komentarz, Warszawa 1999, s. 18), że przetwarzanie danych rzadko stanowi cel sam w sobie, najczęściej jest konieczne do realizacji określonych zadań; fakt, że te zadania są wykonywane na zlecenie innego podmiotu, nie ma znaczenia dla uznania osoby wykonującej zadanie za administratora danych.

¹³ Zob. art. 36¹ ust. 4 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2017 r., poz. 1007 z późn. zm.).

¹⁴ Zob. art. 46 ust. 2 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 657 z późn. zm.).

¹⁵ Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 30 czerwca 2006 r., II SA/Wa 14/06, LEX nr 21934; wyrok WSA w Warszawie z dnia 12 kwietnia 2006 r., II SA/Wa 20/06, LEX nr 220921.

¹⁶ Uwagi następujące można odnieść odpowiednio do podmiotu, któremu powierzono przetwarzanie danych.

¹⁷ Jak wskazuje GODO, „administratorem danych osobowych wykorzystywanych w zakresie działalności prowadzonej przez przedsiębiorcę jest, co do zasady, przedsiębiorca. Administratorem takich danych jest w szczególności spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, spółka jawna czy też spółka komandytowa. Tak więc administratorem danych jest sama spółka prawa handlowego, nie zaś jej organy, osoby zasiadające w organach tej spółki lub pełniące w niej funkcje kierownicze”. Zob. www.giodo.gov.pl/385/id_art/1580/j/pl [dostęp: 13.10.2017]. Zdaniem WSA w Warszawie, wyrażonym w wyroku z dnia 10 lipca 2006 r. (II SA/Wa 955/06, LEX nr 258361), przymiot strony w postępowaniu administracyjnym posiada spółka jawna jako administrator danych, nie zaś jej wspólnicy.

¹⁸ Zob. art. 52 ODO.

¹⁹ Zob. art. 51 i 54 ODO. W postanowieniu z dnia 11 grudnia 2000 r. (II KKN 438/00, OSNKW 2001, nr 3–4, poz. 33, s. 101) SN stwierdził, że „Na gruncie ustawy o ochronie danych osobowych administratorem danych osobowych jest jedynie ten podmiot, który decyduje o celach i środkach przetwarzania tych danych (art. 7 pkt 4 ustawy), natomiast administrującym [podkr. – P.P.] –

– za osobę upoważnioną przez administratora (spółkę handlową, zespół adwokacki) do przetwarzania danych. Jak już wskazano wyżej, ta interpretacja wydaje się trafna w odniesieniu do danych osobowych pracowników (zleceniobiorców) zatrudnionych przez adwokata-osobę fizyczną lub jednostkę organizacyjną²⁰. Po drugie, za administratora danych można uznać adwokata-osobę fizyczną niezależnie od tego, czy wykonuje zawód w kancelarii indywidualnej czy w spółce albo zespole adwokackim. W odniesieniu do danych osobowych klienta i innych osób związanych ze sprawą, biorąc pod uwagę specyfikę działalności adwokackiej, ta interpretacja wydaje się trafniejsza. Wszak to poszczególni adwokaci decydują o celach i środkach przetwarzania danych osobowych w związku z prowadzeniem sprawy konkretnego klienta. Pełnomocnictwa lub upoważnienia do obrony udziela się adwokatowi, a nie spółce czy zespołowi. Trudno wyobrazić sobie, że o celach i środkach przetwarzania danych mieliby decydować gremialnie wspólnicy spółki albo członkowie zespołu.

POJĘCIE DANYCH OSOBOWYCH I ICH PRZETWARZANIA

Po omówieniu statusu adwokatów na gruncie ODO należy krótko odnieść się do zakresu przedmiotowego stosowania wskazanej ustawy. Zgodnie z art. 6 ust. 1 ODO za dane osobowe uważa się wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej²¹. Pojęcie informacji oznacza komunikaty wyrażone i zapisane w jakikolwiek sposób: znakami graficznymi, symbolami, w języku komputerowym, na fotografii, taśmie, płycie itd., niezależnie od sposobu, zakresu i swobody ich udostępniania, ale też niezależnie od sposobu ich pozyskania²². Użycie zwrotu „wielkie informacje” służy podkreśleniu, iż w grę wchodzi informacje odnoszące się do każdego aspektu osoby, jej stosunków osobistych i rzeczowych, jej życia zawodowego, prywatnego,

także taki podmiot, który zarządza, zawiaduje zbiorem danych (art. 50, 51, 54) lub danymi (art. 52) w procesie ich przetwarzania, w tym i powierzonego mu w trybie wskazanym w art. 31 tej ustawy”.

²⁰ W przypadku, gdy adwokat wykonuje zawód w spółce cywilnej, z uwagi na to, że spółka tego typu nie ma podmiotowości prawnej, administratorem danych osób zatrudnionych w spółce są wszyscy wspólnicy łącznie.

²¹ Zgodnie z art. 6 ust. 2 i 3 ODO osobą możliwą do zidentyfikowania jest osoba, której tożsamość można określić bezpośrednio lub pośrednio, w szczególności przez powołanie się na numer identyfikacyjny albo jeden lub kilka specyficznych czynników określających jej cechy fizyczne, fizjologiczne, umysłowe, ekonomiczne, kulturowe lub społeczne. Informacji nie uważa się za umożliwiającej określenie tożsamości osoby, jeżeli wymagałoby to nadmiernych kosztów, czasu lub działań. W praktyce adwokaci mają najczęściej do czynienia z danymi dotyczącymi konkretnej, zidentyfikowanej osoby.

²² J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *Ochrona danych osobowych. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 339.

wykształcenia, wiedzy czy cech charakteru²³. Z przepisu wynika, że dane muszą dotyczyć osoby fizycznej, a więc poza regulacją ODO pozostają dane dotyczące jednostek organizacyjnych. Adwokaci w swojej praktyce mają do czynienia z różnorodnymi danymi osobowymi odnoszącymi się – jak już wskazano – do ich pracowników, klientów, osób związanych z prowadzoną sprawą. Informacje te uzyskują podczas rozmowy z klientem albo z innymi osobami, a także z dokumentów przekazanych przez klienta (jak umowy, oświadczenia, korespondencja, odpisy orzeczeń sądowych, zdjęcia, nagrania dźwięku lub obrazu itp.) albo uzyskanych z innych źródeł (wypisy i wrysy z rejestru gruntów, odpisy ksiąg wieczystych, odpisy z Krajowego Rejestru Sądowego itp.), podczas przeglądania akt sprawy, posiedzeń sądowych itd. Wszystkie uzyskane informacje, o ile dotyczą zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej, stanowią dane osobowe w rozumieniu ODO.

Ustawa o ochronie danych osobowych ma zastosowanie, gdy dane osobowe są przetwarzane (art. 2 ust. 1 ODO). Zgodnie z art. 7 pkt 2 ODO przetwarzanie danych to jakiegokolwiek operacje wykonywane na danych osobowych, takie jak zbieranie, utrwalanie, przechowywanie, opracowywanie, zmienianie, udostępnianie i usuwanie, a zwłaszcza te, które wykonuje się w systemach informatycznych. Chodzi o wszelkie czynności faktyczne dokonywane na danych, począwszy od ich zbierania, kończąc na ich usunięciu²⁴. Adwokat przetwarza dane osobowe, uzyskując określone informacje od klienta, zbierając je samodzielnie, sporządzając pisma procesowe, przeglądając akta, udostępniając akta aplikantowi lub substytutowi, ale też po prostu je przechowując. Istotne z punktu widzenia ODO nie jest jednak jakiegokolwiek przetwarzanie danych osobowych, lecz przetwarzanie ich w zbiorach danych lub systemach informatycznych (art. 2 ust. 1 i 2 ODO). Zbiorem danych jest każdy posiadający strukturę zestaw danych o charakterze osobowym, dostępnych według określonych kryteriów, niezależnie od tego, czy zestaw ten jest rozproszony lub podzielony funkcjonalnie (art. 7 pkt 1 ODO). Nie wdając się tutaj w szersze rozważania na temat pojęcia zbioru danych osobowych²⁵, wskazać trzeba, że akta adwokackie (a raczej ich zbiór dostępny według sygnatury, nazwiska czy rodzaju sprawy) mogą być uznane za taki zbiór²⁶. Jeżeli

²³ *Ibidem*. Przykładowe dane osobowe to: imię i nazwisko, data urodzenia, numer PESEL, adres zamieszkania, adres poczty elektronicznej, informacje o stanie zdrowia, nałogach, sytuacji finansowej, wizerunek osoby fizycznej, jej głos.

²⁴ A. Drozd, *Ustawa o ochronie danych osobowych...*, s. 59.

²⁵ Na ten temat zob. M. Sakowska, *Pojęcie „zbioru danych” na gruncie ustawy o ochronie danych osobowych*, „Radca Prawny” 2005, nr 2, s. 57–66; P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 80–88.

²⁶ Zdaniem GIODO „za zbiór danych można uznać wszelkie materiały gromadzone w formie akt, w tym sądowe, prokuratorskie, policyjne i inne zawierające dane osobowe”. Zob. www.giodo.gov.pl/320/id_art/979/j/pl [dostęp: 13.10.2017]. W innym miejscu GIODO stwierdził, że „zbiór akt postępowania administracyjnego, zawierając dane stron, ich adresy i inne informacje, spełnia te kry-

dane osobowe przetwarzane są w systemie informatycznym (na komputerze stacjonarnym, laptopie, tablecie, smartfonie), nie muszą one wchodzić w skład zbioru danych, aby ODO miała zastosowanie (art. 2 ust. 2 pkt 2 ODO)²⁷.

POWSTANIE OBOWIĄZKU OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH

Obowiązek ochrony danych osobowych powstaje z chwilą łącznego spełnienia następujących warunków: 1) określona informacja stanowi dane osobowe, 2) następuje przetwarzanie danych osobowych, 3) dane przetwarza jeden z podmiotów zaliczonych do zakresu podmiotowego ustawy, 4) nie zachodzi ograniczenie ani wyłączenie stosowania ustawy²⁸, 5) zastosowania ustawy nie wyłącza ją normy kolizyjnej²⁹.

SYGNALIZACJA PROBLEMU TAJEMNICZY ADWOKACKIEJ

Biorąc pod uwagę to, co zostało opisane wyżej, omówienia wymaga jeszcze ostatnia ze wskazanych przesłanek powstania obowiązku stosowania przepisów ustawy o ochronie danych osobowych. Zgodnie z art. 5 ODO jeżeli przepisy odrębnych ustaw, które odnoszą się do przetwarzania danych, przewidują dalej idącą ich ochronę, niż wynika to z niniejszej ustawy, stosuje się przepisy tych ustaw. Trafnie podkreśla się w doktrynie, że mamy tutaj do czynienia z refleksem reguły *lex specialis derogat legi generali*. Przepis o charakterze szczególnym ma zastosowanie w takim zakresie, w jakim dotyczy przetwarzania

teria [określone w art. 7 pkt 1 ODO – P.P.] i wobec tego jest zbiorem danych w rozumieniu ustawy²⁷. Zob. *Sprawozdanie GIODO z działalności za rok 1999*, Druk sejmowy nr 2113 z dnia 12 lipca 2000 r., s. 16. Co do zbioru akt postępowania przygotowawczego zob. *Sprawozdanie GIODO z działalności za rok 2001*, Druk sejmowy nr 322 z dnia 8 marca 2002 r., s. 104. Zob. też: J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 362–363. Inaczej uważają: A. Mednis, *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, s. 27; A. Szewc, *Z problematyki ochrony danych osobowych. Cz. I*, „Radca Prawny” 1999, nr 3, s. 21.

²⁷ Zgodnie z art. 7 ust. 2a ODO przez system informatyczny rozumie się zespół współpracujących ze sobą urządzeń, programów, procedur przetwarzania informacji i narzędzi programowych zastosowanych w celu przetwarzania danych. Jak podkreślają J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz (*op. cit.*, s. 307), rozwiązanie takie stanowi wyraz uwzględnienia specyfiki przetwarzania danych w sposób zautomatyzowany, co pociąga za sobą z jednej strony niezwykłą łatwość dokonywania różnego rodzaju operacji na danych osobowych, a z drugiej strony sprawia niekiedy trudności z ustaleniem istnienia zbioru.

²⁸ Wyłączenia i ograniczenia stosowania ODO uregulowane są w art. 2 ust. 3 i art. 3a tej ustawy. W kontekście omawianej problematyki nie mają one jednak znaczenia albo ich znaczenie jest praktycznie znikome, dlatego nie zostaną one opisane.

²⁹ Zob. T. Szewc, [w:] S. Hoc, T. Szewc, *Ochrona danych osobowych i informacji niejawnych*, Warszawa 2014, s. 2.

danych osobowych (uzupełnia, rozszerza obowiązki przewidziane w ODO), natomiast odnośnie do aspektów przetwarzania danych osobowych, których nie reguluje, należy stosować przepisy ODO³⁰. Ustawą przewidującą dalej idącą ochronę w rozumieniu tego przepisu jest Prawo o adwokaturze, które w art. 6 wprowadza obowiązek zachowania przez adwokata w tajemnicy wszystkiego, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej³¹. Obowiązek ten nie może być ograniczony w czasie. POA reguluje jednak tylko fragment problematyki związanej z ochroną danych osobowych. W pozostałym zakresie, tzn. niezwiązanym z obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej, adwokat podlega reżimowi prawnemu przewidzianemu w ODO³². Przyjęcie takiego założenia ma konsekwencje praktyczne, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

PRZESŁANKI LEGALNEGO PRZETWARZANIA DANYCH OSOBOWYCH

Z ustawy o ochronie danych osobowych można wyciągnąć wniosek, że wszelkie przetwarzanie danych, które nie jest wyraźnie dozwolone, jest zakazane³³. ODO wprowadza w art. 23 i 27 tzw. ogólne przesłanki przetwarzania danych osobowych, których zaistnienie stanowi warunek konieczny legalnego przetwarzania tych danych. Art. 27 odnosi się do tzw. danych wrażliwych (sensytywnych), które zostały wymienione w sposób enumeratywny. Są to informacje szczególnie istotne dla ochrony prywatności osoby zainteresowanej, np. dotyczące poglądów politycznych, pochodzenia rasowego, przekonań religijnych, stanu zdrowia, nałogów, orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Art. 23 odnosi się zaś do tzw. danych zwykłych, tzn. wszystkich innych niż dane wrażliwe.

³⁰ Zob. P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 56. Por. R. Szałowski, *Ochrona danych osobowych. Komentarz do ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.*, Zielona Góra 2000, s. 26. W wyroku z dnia 19 grudnia 2011 r. (I OSK 1100/11, LEX nr 1260042) Naczelny Sąd Administracyjny wskazał, że przepis art. 5 ODO oznacza, po pierwsze, że obowiązuje ogólna zasada dotycząca pierwszeństwa przepisu szczególnego w stosunku do przepisów ogólnych, a po drugie, że w takim przypadku niezależnie od przepisów szczególnych stosuje się przepisy dotyczące ogólnych zasad ochrony danych osobowych zawarte w ODO.

³¹ Właściwie chodzi tu o ochronę inaczej ukształtowaną, co trafnie zauważa M. Swora (*Tajemnica adwokacka w świetle wybranych przepisów o ochronie danych osobowych*, „Palestra” 2004, nr 3–4, s. 85–86).

³² Przy przetwarzaniu danych osobowych należy w pełnym zakresie uwzględnić tajemnicę zawodową oraz płynące z nich ograniczenia swobody dostępu i ujawniania informacji. Por. J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 334.

³³ Art. 23 ust. 1 ODO stanowi, że „Przetwarzanie danych jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy [...]”, natomiast z art. 27 ust. 2 ODO wynika, że „Przetwarzanie danych, o których mowa w ust. 1, jest jednak dopuszczalne, jeżeli [...]” [podkr. – P.P.].

Przesłanki określone we wskazanych przepisach mają charakter autonomiczny. Może też dojść do kumulacji wystąpienia tych przesłanek w konkretnej sprawie.

Zacznijmy od danych zwykłych. Przetwarzanie danych jest dopuszczalne wtedy, gdy osoba, której dane dotyczą, wyrazi na to zgodę. W praktyce adwokackiej przesłanka ta będzie miała zastosowanie do danych osobowych klienta. Zgodnie z art. 7 pkt 5 ODO zgoda to oświadczenie woli, przy czym nie przewidziano dla niej szczególnej formy. Uznać trzeba, że klient, zawierając z adwokatem umowę o świadczenie pomocy prawnej, wyraża zgodę na przetwarzanie jego danych osobowych w zakresie, jaki jest potrzebny do prowadzenia sprawy. Na tę przesłankę nakłada się druga, wynikająca z art. 23 ust. 1 pkt 3 ODO, a mianowicie konieczność przetwarzania danych osobowych do realizacji umowy, a także przesłanki legalizujące przetwarzanie danych osobowych osób innych niż klient. Jeśli chodzi o dane osobowe innych osób związanych z postępowaniem (przeciwników procesowych, świadków itd.), to zastosowanie mogą mieć dwie przesłanki. Pierwsza to sytuacja, w której przetwarzanie takich danych jest niezbędne dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów realizowanych przez adwokata i nie narusza praw i wolności osoby, której dane dotyczą (art. 23 ust. 1 pkt 5 ODO)³⁴. Jakie mogą być prawnie usprawiedliwione cele adwokata? Na przykład wytoczenie powództwa, składanie pism procesowych w toku sprawy, składanie środków odwoławczych, wnoszenie prywatnych lub subsydiarnych aktów oskarżenia, sporządzanie umów, składanie wniosków o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, zgłoszenie wierzytelności itp. Drugą przesłanką, znów nakładającą się na pierwszą, jest niezbędność przetwarzania danych osobowych dla zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa (art. 23 ust. 1 pkt 2 ODO)³⁵. Przepisy procesowe nakładają przecież na składającego pismo obowiązki oznaczenia stron, ich miejsca zamieszkania, siedziby, wskazania świadków i ich adresów do doręczeń, wskazania danych o osobie oskarżonego itd. Jeśli zaś chodzi o dane osób zatrudnionych przez adwokata, to przesłanką legalizującą ich przetwarzanie są: w przypadku umowy o pracę – art. 22¹ Kodeksu pracy w zw. z art. 23 ust. 1 pkt 2 ODO, a w przypadku umowy cywilnoprawnej – konieczność realizacji tej umowy oraz istnienie prawnie usprawiedliwionego celu, jakim jest prowadzenie działalności gospodarczej (art. 23 ust. 1 pkt 2 i 5 ODO)³⁶.

Jeśli chodzi o dane wrażliwe, to przesłankę legalizującą ich przetwarzanie stanowią: w przypadku danych klienta – niezbędność ich przetwarzania do docho-

³⁴ Cel przetwarzania musi być usprawiedliwiony prowadzoną działalnością i charakterem administratora, przy czym nie może być sprzeczny z prawem, zasadami współżycia społecznego ani dobrymi obyczajami. Zob. A. Mednis, *Ustawa o ochronie danych osobowych w orzecznictwie sądowym – konsekwencje dla praktyki gospodarczej*, [w:] *Ochrona danych osobowych. Aktualne problemy i nowe wyzwania*, red. G. Sibiga, X. Konarski, Warszawa 2007, s. 237.

³⁵ Zob. *Sprawozdanie GIODO z działalności za rok 2001*, s. 97. GIODO odniósł się tu do wskazania we wniosku o stwierdzenie nabycia spadku danych osobowych ewentualnych spadkobierców.

³⁶ J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 477, 487.

dzenia praw przed sądem (art. 27 ust. 2 pkt 5 ODO)³⁷ oraz zgoda klienta wyrażona na piśmie (art. 27 ust. 2 pkt 1 ODO); w przypadku danych innych osób związanych ze sprawą – niezbędność przetwarzania do dochodzenia praw przed sądem³⁸, a także realizacja praw i obowiązków wynikających z orzeczenia wydanego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym (art. 27 ust. 2 pkt 10 ODO); w przypadku osób zatrudnionych przez adwokata – art. 22¹ Kodeksu pracy oraz niezbędność przetwarzania danych do wykonywania zadań administratora danych odnoszących się do zatrudnienia pracowników i innych osób (niezależnie od podstawy zatrudnienia; art. 27 ust. 2 pkt 6 ODO).

OBOWIĄZKI ADMINISTRATORA DANYCH

Wyżej wskazano sytuacje występujące w praktyce adwokackiej, w których adwokat (względnie jednostka organizacyjna, w której wykonuje zawód) jest administratorem danych osobowych. Należy w takim razie wskazać, jakie obowiązki nakłada ustawa o ochronie danych osobowych na takie podmioty.

Nadrzędnym obowiązkiem administratora danych jest dołożenie szczególnej staranności w celu ochrony interesów osób, których dane dotyczą (art. 26 ust. 1 ODO)³⁹. Ma to być zatem staranność większa od „zwykłej”, „przeciętnej” czy nawet „należytej”⁴⁰. Z tak określonego ogólnego obowiązku wynikają obowiązki szczegółowe. Adwokat jako administrator danych powinien zapewnić, aby dane

³⁷ Chodzi tutaj o sądy cywilne, karne, administracyjne i polubowne. Zob. P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 283. A. Redelbach (*Ochrona tajemnicy zawodowej notariusza w świetle ustawy o ochronie danych osobowych*, „Rejent” 2001, nr 5, s. 174) zalicza do kategorii spraw „przed sądem” również postępowanie egzekucyjne prowadzone przez komornika, które pozostaje pod nadzorem sądu. A. Drozd (*Ustawa o ochronie danych osobowych...*, s. 175) podkreśla jednak, że postępowania egzekucyjne dotyczy przesłanka z art. 27 ust. 2 pkt 10 ODO. Autor ten rozciąga ponadto zakres zastosowania art. 23 ust. 2 pkt 5 ODO na postępowanie przed organami administracji publicznej. Trafnie wskazuje A. Szewc (*Z problematyki ochrony danych osobowych. Cz. II*, „Radca Prawny” 1999, nr 4, s. 6), że w grę wchodzi również obrona przed roszczeniami innych osób, wymagająca wykorzystania danych wrażliwych.

³⁸ Adwokat może np. w procesie o rozwód przetwarzać dane osobowe pozwanego, które są niezbędne do inicjowania wadium, m.in. informacje o nałogu alkoholowym i niewierności tej osoby, które mają znaczenie dla wykazania winy w rozkładzie pożycia małżeńskiego. W wyroku z dnia 5 sierpnia 2005 r. (II SA/Wa 564/05, niepubl.) WSA w Warszawie wskazał, że udostępnienie przez obrońcę danych o stanie zdrowia pokrzywdzonego osobie wykonującej zawód lekarza oraz uczelni medycznej w celu sporządzenia pozaprocesowej opinii lekarskiej dotyczącej jego stanu zdrowia oraz przetwarzanie tych danych przy sporządzaniu tej opinii może być uznane za niezbędne do dochodzenia przed sądem prawa oskarżonego do obrony.

³⁹ Administrator powinien dochować szczególnej staranności w wykonywaniu wszystkich obowiązków nałożonych na niego przez ODO.

⁴⁰ Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 listopada 2010 r., II SA/WA 964/10, LEX nr 75551.

osobowe były: 1) przetwarzane zgodnie z prawem (zasada legalności)⁴¹, 2) zbierane dla oznaczonych, zgodnych z prawem celów i niepoddawane dalszemu przetwarzaniu niezgodnemu z tymi celami (zasada związania celem)⁴², 3) merytorycznie poprawne⁴³, 4) adekwatne w stosunku do celów, w jakich są przetwarzane⁴⁴, a także 5) przechowywane w postaci umożliwiającej identyfikację osób, których dotyczą, nie dłużej niż jest to niezbędne do osiągnięcia celu przetwarzania⁴⁵. Wskazane obowiązki mają odbicie w roszczeniach przewidzianych dla osoby, której dane dotyczą, w art. 35 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1 pkt 6 ODO. W razie wykazania przez tę osobę, że dane osobowe są niekompletne, nieaktualne, nieprawdziwe lub zostały zebrane z naruszeniem ustawy albo są zbędne do realizacji celu, dla którego zostały zebrane, administrator danych jest obowiązany, bez zbędnej zwłoki, do uzupełnienia, uaktualnienia, sprostowania danych, czasowego lub stałego wstrzymania przetwarzania kwestionowanych danych lub ich usu-

⁴¹ Z zasady tej wynika w szczególności, że administrator może przetwarzać dane osobowe tylko wtedy, gdy istnieje chociaż jedna przesłanka legalizująca to przetwarzanie. Trafnie wskazuje A. Redelbach (*op. cit.*, s. 176), że zasada legalności zbierania danych osobowych uniemożliwia ich zbieranie w warunkach naruszenia tajemnicy zawodowej.

⁴² Adwokat nie będzie mógł np. wykorzystać danych klienta lub innych osób, uzyskanych w związku z udzielaniem klientowi pomocy prawnej w celach prywatnych albo w celu udzielenia pomocy prawnej innej osobie. Zasada związania celem nie jest jednak bezwzględna. Wyjątki od niej wskazane są w art. 26 ust. 2 ODO. I tak, przykładowo, adwokat będący pracownikiem naukowym będzie mógł, pod warunkami wskazanymi w tym przepisie, przetwarzać uzyskane dane osobowe w celach naukowych.

⁴³ Informacje stanowiące dane osobowe powinny być zgodne z prawdą, pełne (kompletne), a także, na ile to możliwe oraz uzasadnione celem przetwarzania danych, powinny odpowiadać aktualnemu stanowi rzeczy. Zob. J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 535.

⁴⁴ Zasada adekwatności wymaga, aby dane osobowe swym rodzajem i treścią nie wykraczały poza potrzeby wynikające z celu ich zbierania (aby były proporcjonalne, odpowiednie do celu zbierania). Zob. decyzję GIODO z dnia 11 stycznia 2012 r., DIS/DEC-29/12/1717, www.giodo.gov.pl/plik/id_p/3007/j/pl [dostęp: 13.10.2017]. W wyroku z dnia 27 listopada 2009 r., II SA 209/2003, NSA wskazał, że „zakres danych osobowych adekwatnych do celu przetwarzania oceniać trzeba każdorazowo z uwzględnieniem określonego stosunku prawnego, w związku z którym administrator danych przetwarza dane osobowe”. Por. *Sprawozdanie GIODO z działalności za rok 2009*, Druk sejmowy nr 3263 z dnia 14 lipca 2010 r., s. 94.

⁴⁵ Bardzo często cel przetwarzania danych osobowych kończy się wraz z prawomocnym zakończeniem postępowania. Nie jest to jednak regułą, w szczególności w sytuacji, gdy adwokat zostaje umocowany do wniesienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Zasadę ograniczenia czasowego przetwarzania danych osobowych przez adwokata należy odczytywać w powiązaniu z § 5 Regulaminu wykonywania zawodu adwokata w kancelarii indywidualnej lub spółkach (dalej jako: RegWZA; t.j. zamieszczony w obwieszczeniu Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 7 lipca 2015 r.). Zgodnie z ust. 2 tego paragrafu adwokat powinien przechowywać dokumenty związane z prowadzeniem sprawy przez okres 1 roku od wykonania zlecenia, chyba że w umowie o świadczenie usług adwokackich strony postanowiły inaczej. Jednak dokumenty mogące stanowić podstawę odpowiedzialności adwokata powinny być przechowywane do końca okresu przedawnienia ewentualnych roszczeń przeciwko adwokatowi.

nięcia ze zbioru. W razie niedopełnienia przez administratora danych obowiązku, o którym mowa wyżej, osoba, której dane dotyczą, może się zwrócić do GIODO z wnioskiem o nakazanie dopełnienia tego obowiązku (art. 35 ust. 2 ODO).

Zgodnie z art. 33 ust. 1 ODO na wniosek osoby, której dane dotyczą, administrator danych jest obowiązany, w terminie 30 dni, poinformować o przysługujących jej prawach oraz udzielić, odnośnie do jej danych osobowych, informacji, o których mowa w art. 32 ust. 1 pkt 1–5a ODO⁴⁶. Ze wskazanych roszczeń mogą korzystać klienci adwokata i osoby przez niego zatrudnione w odniesieniu do danych ich dotyczących. Jeżeli jednak z żądaniem udostępnienia informacji występuje osoba trzecia (nie klient), której dane dotyczą, uznać trzeba, że adwokat powinien odmówić spełnienia żądania ze względu na wiążącą go tajemnicę zawodową (o czym jest zresztą wyraźnie mowa w art. 32 ust. 1 pkt 4 ODO).

W przypadku, gdy przesłanką uzasadniającą przetwarzanie danych osobowych jest niezbędność takiego przetwarzania dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów realizowanych przez administratora danych, osoba, której dane dotyczą, może wnieść umotywowane żądanie zaprzestania przetwarzania jej danych ze względu na jej szczególną sytuację (art. 32 ust. 1 pkt 7 ODO). W praktyce z takim żądaniem można spotkać się ze strony osoby trzeciej, której dane przetwarzane są na potrzeby prowadzenia sprawy. W takiej sytuacji adwokat, jeżeli uznaje żądanie za uzasadnione, powinien zaprzestać przetwarzania kwestionowanych danych, natomiast jeśli nie podziela racji osoby zainteresowanej⁴⁷ – powinien bez zbędnej zwłoki przekazać żądanie GIODO, który wyda stosowną decyzję (art. 32 ust. 2 ODO).

Pozostając jeszcze chwilę w kręgu obowiązków informacyjnych adwokata (administratora danych), należy zwrócić uwagę na treść art. 24 i 25 ODO. Pierwszy z tych przepisów dotyczy tzw. bezpośredniego zbierania danych, tzn. zbierania od osoby, której dane dotyczą. W praktyce chodzić będzie o dane oso-

⁴⁶ Chodzi tu w szczególności o informacje dotyczące celu, zakresu i sposobu przetwarzania danych zawartych w zbiorze, czasu, od kiedy przetwarza się dane w zbiorze, a także informacje o treści przetwarzanych danych oraz o źródle, z którego dane zostały pozyskane.

⁴⁷ Najczęściej, w związku z obowiązkiem działania na korzyść klienta, adwokat nie uznaje żądania za uzasadnione. W przepisie art. 32 ust. 1 pkt 7 ODO mowa jest bowiem o „szczególnej sytuacji” osoby, której dane dotyczą. Jak podkreśla się w doktrynie, sytuacja taka wystąpi, gdy potrzeba ochrony prywatności podmiotu danych będzie przeważała nad potrzebą przetwarzania tych danych przez administratora. Zob. P. Barta, P. Litwiński, *op. cit.*, s. 326. Wykorzystywanie danych osobowych w związku ze świadczeniem pomocy prawnej należy uznać za ważniejsze niż ochrona danych (zwykłych, bo do takich odnosi się art. 23 ODO) osoby trzeciej. Nie można oczywiście wykluczyć sytuacji, w której przetwarzane przez adwokata dane będą zbędne dla prowadzenia sprawy. Wtedy należy uznać omawiane żądanie za zasadne. R. Szałowski (*op. cit.*, s. 136) wskazuje, że administrator, przekazując żądanie GIODO, nie jest zobowiązany do przedstawienia argumentacji, która zadecydowała o tym, że nie zaprzestał przetwarzania danych. W przypadku adwokata ma to szczególne znaczenie ze względu na wiążącą go tajemnicę.

bowe klienta uzyskiwane bezpośrednio od niego. Ze względu na to, że klient posiada (powinien przynajmniej posiadać) informacje dotyczące imienia i nazwiska adwokata, adresu, pod którym prowadzi on działalność, a także celu zbierania danych (udzielenie pomocy prawnej), obowiązek informacyjny ogranicza się zwykle do pouczenia o prawie dostępu do treści danych oraz ich poprawiania (art. 24 ust. 2 pkt 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ODO)⁴⁸. Art. 25 ODO odnosi się natomiast do tzw. zbierania pośredniego, tzn. uzyskiwania danych z każdego źródła za wyjątkiem osoby, której dane dotyczą. Dotyczyć to będzie danych osób innych niż klient. Adwokat będzie w takim przypadku zwolniony z obowiązku informacyjnego z uwagi na konieczność dochowania tajemnicy adwokackiej⁴⁹.

Wskazać trzeba, że administrator danych jest obowiązany, co do zasady, zgłosić zbiór danych do rejestracji GIODO (art. 40 ODO). Czy taki obowiązek ciąży również na adwokacie? W większości przypadków – nie. Art. 43 ODO przewiduje wyjątki od obowiązku rejestracji. Przyjrzyjmy się dwóm z nich. Po pierwsze, adwokat będzie zwolniony z obowiązku rejestracji zbioru danych dotyczących osób korzystających z jego obsługi adwokackiej (art. 43 ust. 1 pkt 5 ODO)⁵⁰. Po drugie, adwokat nie będzie musiał rejestrować zbioru zawierającego dane osobowe dotyczące osób u niego zatrudnionych niezależnie od podstawy zatrudnienia, a także osób uczących się u niego (aplikantów; art. 43 ust. 1 pkt 4 ODO). Adwokat będzie musiał natomiast zarejestrować zbiór danych osobowych w każdym innym przypadku, w którym nie będzie miał zastosowania art. 43 ODO, np. zbiór zawierający dane (imię, nazwisko, adres e-mail) osób, które zapisały się do rozsyłanego przez adwokata *newslettera* o tematyce prawnej⁵¹. Należy wskazać, że w przypadku zwykłych danych osobowych administrator może rozpocząć ich przetwarzanie w zbiorze po zgłoszeniu tego zbioru GIODO, zaś w przypadku danych wrażliwych – po zarejestrowaniu zbioru (art. 46 ODO).

⁴⁸ Takie informacje powinien również przekazać adwokat osobie przez niego zatrudnianej, w sytuacji uzyskiwania danych potrzebnych do realizowania obowiązków pracodawcy (zleceniodawcy). W przypadku pracowników adwokat powinien także pouczyć, że przekazanie żądanych informacji jest obowiązkowe, zgodnie z art. 22¹ Kodeksu pracy.

⁴⁹ Zob. J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 523; A. Drozd, *Ustawa o ochronie danych osobowych...*, s. 148.

⁵⁰ Przepis dotyczy więc danych osobowych klienta adwokata. W odniesieniu do danych innych osób związanych z prowadzeniem sprawy przyjąć trzeba, że obowiązek zgłoszenia zbioru jest uchylany przez obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej. Problem nie powstaje natomiast, gdy zbiór zawiera wyłącznie dane powszechnie dostępne, np. zebrane z internetu, książki telefonicznej, książki wieczystej, Krajowego Rejestru Sądowego lub Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej albo gdy dane (zwykle) są przetwarzane w zbiorze tradycyjnym (nieinformatycznym), w takich bowiem wypadkach ODO zwalnia administratora od obowiązku rejestracji zbioru (zob. art. 43 ust. 1 pkt 9 i 12 ODO).

⁵¹ Takie stanowisko odnośnie do usługi *newslettera* zajmuje również GIODO, www.giodo.gov.pl/1520049/id_art/3529/j/pl [dostęp: 13.10.2017].

Kolejny obowiązek dotyczy zabezpieczenia danych osobowych⁵². Administrator danych jest obowiązany zastosować środki techniczne i organizacyjne zapewniające ochronę przetwarzanych danych osobowych odpowiednią do zagrożeń oraz kategorii danych objętych ochroną, a w szczególności powinien zabezpieczyć dane przed ich udostępnieniem osobom nieupoważnionym, zabranieniem przez osobę nieuprawnioną, przetwarzaniem z naruszeniem ustawy oraz zmianą, utratą, uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 36 ust. 1 ODO)⁵³. W przypadku adwokata zabezpieczenie przetwarzanych danych ma szczególnie doniosłe znaczenie z uwagi na obowiązującą go tajemnicę zawodową. Ma to swój wyraz w wynikających z art. 6 POA wewnętrznych przepisach wiążących członków adwokatury⁵⁴. Administrator danych ma obowiązek prowadzić dokumentację opisującą sposób przetwarzania danych oraz środki zapewniające ochronę tych danych (art. 36 ust. 2 ODO)⁵⁵. Przepisy regulują w sposób szczegółowy ochronę danych osobowych przetwarzanych w systemie informatycznym⁵⁶. W kontekście ochrony

⁵² Na temat tego obowiązku zob. szerzej: A. Drozd, *Zabezpieczenie danych osobowych*, Wrocław 2008, s. 31–87; T. Banyś, J. Łuczak, *Ochrona danych osobowych w praktyce. Jak uniknąć błędów i ich konsekwencji prawnych*, Wrocław 2014, s. 181–220; L. Kępa, *Ochrona danych osobowych w praktyce*, Warszawa 2014, s. 238–287. Jak wyżej wskazano, obowiązek ten odnosi się również do podmiotu, któremu administrator powierzył przetwarzanie danych osobowych na podstawie art. 31 ODO.

⁵³ Chodzi w szczególności o szyfrowanie dysków twardych, tworzenie zaszyfrowanych kopii zapasowych tych dysków, tworzenie bezpiecznych (długich i skomplikowanych) haseł dostępu do komputera i usług internetowych, używanie aktualnego oprogramowania, korzystanie z oprogramowania typu *internet security*. Nie można zapominać o zabezpieczeniu smartfonów i tabletów, z wykorzystaniem których adwokaci przetwarzają dane osobowe.

⁵⁴ Zgodnie z § 19 ust. 1 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej, dalej jako: KEA; t.j. zamieszczony w obwieszczeniu Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 14 grudnia 2011 r.) adwokat zobowiązany jest zachować w tajemnicy oraz zabezpieczyć przed ujawnieniem lub niepożądanym wykorzystaniem wszystko, o czym dowiedział się w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych. Zgodnie natomiast z § 7 RegWZA: adwokat jest zobowiązany postępować z informacjami objętymi tajemnicą zawodową adwokata w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z nimi osobom trzecim (ust. 1); adwokat powinien przechowywać dokumenty i nośniki zawierające informacje poufne w miejscu i w sposób uniemożliwiający ich zniszczenie, zniekształcenie lub zaginięcie (ust. 2); dokumenty o szczególnej doniosłości, w szczególności oryginały takich dokumentów, powinny być starannie chronione przez adwokata przy pomocy adekwatnych do tego sposobów zabezpieczenia przed utratą lub zniszczeniem (ust. 3). Z § 4 ust. 2 RegWZA wynika, że lokal, w którym adwokat wykonuje zawód, powinien być zabezpieczony przed dostępem osób niepowołanych, zarówno w godzinach urzędowania, jak i poza tymi godzinami. Szczególnej staranności należy dołożyć przy zabezpieczaniu pomieszczeń, w których przechowywane są dokumenty zawierające informacje objęte tajemnicą adwokacką.

⁵⁵ Zob. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentacji przetwarzania danych osobowych oraz warunków technicznych i organizacyjnych, jakim powinny odpowiadać urządzenia i systemy informatyczne służące do przetwarzania danych osobowych (Dz.U. z 2004 r., nr 100, poz. 1024), dalej jako: RozpInf.

⁵⁶ Zob. § 6 i 7 RozpInf. Najwyższe wymagania stawiane są systemom informatycznym, w których przynajmniej jedno urządzenie wchodzące w skład systemu połączone jest z siecią

tajemnicy zawodowej, w tym ochrony przetwarzanych danych osobowych, należy wskazać, że szczególne niebezpieczeństwo wiąże się ze zdobywającym coraz większą popularność przetwarzaniem danych w tzw. chmurach (*cloud computing*)⁵⁷. Zwrócić trzeba także uwagę na regulaminy darmowych kont poczty elektronicznej, z których bardzo często korzystają adwokaci, a które nasuwają wątpliwości co do bezpieczeństwa przechowywanych na nich danych⁵⁸.

Administrator danych ma obowiązek zapewnić, aby do przetwarzania danych zostały dopuszczone wyłącznie osoby przez niego upoważnione (art. 37 ODO). Skutkiem udzielenia upoważnienia jest powstanie po stronie osoby upoważnionej obowiązku zachowania w tajemnicy przetwarzanych danych osobowych oraz sposobów ich zabezpieczenia (art. 39 ust. 2 ODO)⁵⁹. Do kręgu osób dopuszczonych przez adwokata do przetwarzania danych należy zaliczyć aplikantów oraz osoby zatrudnione przez niego (na podstawie umowy o pracę albo umowy cywilnoprawnej, np. sekretarki)⁶⁰. Chodzi tutaj o własnych aplikantów (zatrudnio-

publiczną, np. z internetem (§ 6 ust. 4 RozpInf). Por. § 19 ust. 5 i 6 KEA oraz § 5 ust. 4 i § 7 ust. 5–9 RegWZA.

⁵⁷ Podmiot przetwarzający dane w chmurze może łatwo stracić nad nimi kontrolę. Często nie wiadomo, gdzie dane są przechowywane (serwer usługodawcy może znajdować się w każdym miejscu na świecie), kto ma do nich dostęp, czy dane te nie zostały przekazane innemu podmiotowi itp. Z tych względów przetwarzanie przez adwokatów danych osobowych objętych tajemnicą zawodową w tzw. chmurze budzi poważne wątpliwości. Zob. na ten temat szerzej: R. Ciesielski, *Dane w chmurze – szanse i zagrożenia dla prawników*, „Radca Prawny” 2012, nr 131, s. 36–37; G. Leśniak, *Polskie kancelarie nieprędko trafią w chmury*, „Radca Prawny” 2013, nr 133, s. 40–41; T. Banyś, J. Luczak, *op. cit.*, s. 169–173. Zob. też: *CCBE guidelines on the use of cloud computing services by lawyers*, www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/07092012_EN_CCBE_gui1_1347539443.pdf [dostęp: 13.10.2017]; Opinia 5/2012 w sprawie przetwarzania danych w chmurze obliczeniowej przyjęta w dniu 1 lipca 2012 r. przez Grupę Roboczą Artykułu 29 ds. Ochrony Danych, www.giodo.gov.pl/plik/id_p/2817/j/pl [dostęp: 13.10.2017].

⁵⁸ Zob. K. Gójska, *Bezpieczeństwo skrzynki e-pocztowej*, „Radca Prawny” 2013, nr 133, s. 42. Por. § 19 ust. 6 KEA. Podkreślić należy, że korzystanie przez adwokatów z bezpiecznych z punktu widzenia przepisów o ochronie danych osobowych skrzynek poczty elektronicznej nie eliminuje zagrożenia, gdy klienci korzystają z „niebezpiecznych” skrzynek darmowych. Jakimś rozwiązaniem mogłoby być szyfrowanie przesyłanych pomiędzy adwokatem a klientem wiadomości e-mail. W praktyce jednak większość klientów mogłaby nie umieć odczytać wiadomości od adwokata, a także zaszyfrować wiadomości przesyłanej do adwokata. Na marginesie trzeba zauważyć, że zgodnie z pkt XIII załącznika do RozpInf (część C) administrator danych stosuje środki kryptograficznej ochrony wobec danych wykorzystywanych do uwierzytelnienia, które są przesyłane w sieci publicznej. RozpInf nakłada więc obowiązek szyfrowania jedynie logowania do skrzynki e-mail, nie zobowiązuje natomiast do szyfrowania treści wiadomości.

⁵⁹ Na temat obowiązku zachowania w tajemnicy informacji objętych tajemnicą adwokacką zob. § 19 ust. 4 KEA.

⁶⁰ Wskazać trzeba, że pracodawca ma obowiązek uzyskać przed dopuszczeniem pracownika do pracy jego pisemne potwierdzenie zapoznania się z zakresem informacji objętych tajemnicą określoną w obowiązujących ustawach dla umówionego z pracownikiem rodzaju pracy. Zob. § 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu

nych lub nie), a także o aplikantów innych adwokatów, którzy zostali upoważnieni przez adwokata do zastępowania go w sprawie. Wydaje się, że adwokata lub radcę prawnego, któremu adwokat (administrator danych) udzielił substytucji i w związku z tym przekazał określone dane osobowe klienta i osób trzecich, należy traktować jako odbiorcę danych, który przez udostępnienie mu tych danych stał się ich administratorem⁶¹. Podkreślić trzeba, że administrator danych ponosi odpowiedzialność administracyjną za naruszenie przepisów o ochronie danych osobowych przez osoby upoważnione przez niego do przetwarzania danych⁶². Administrator danych prowadzi pisemną ewidencję⁶³ osób upoważnionych do ich przetwarzania, która powinna zawierać imię i nazwisko osoby upoważnionej, datę nadania i ustania oraz zakres upoważnienia do przetwarzania danych osobowych, a także identyfikator, jeżeli dane są przetwarzane w systemie informatycznym (art. 39 ODO).

Podkreślić należy, że administrator danych jest obowiązany zapewnić kontrolę nad tym, jakie dane osobowe, kiedy i przez kogo zostały do zbioru wprowadzone oraz komu są przekazywane (art. 38 ODO). Adwokat powinien więc kontrolować dostęp do akt prowadzonych przez siebie spraw chociażby przez wpisywanie wskazanych w art. 38 ODO informacji w repertorium albo na okładce akt⁶⁴.

Administrator danych nie musi sam wykonywać obowiązków związanych z zabezpieczeniem danych. Zgodnie z art. 36a ust. 1 ODO może on powołać administratora bezpieczeństwa informacji (ABI)⁶⁵. Do zadań ABI należy zapewnianie przestrzegania przepisów o ochronie danych osobowych oraz prowadzenie

prowadzenia akt osobowych pracownika (Dz.U. z 1996 r., nr 62, poz. 286 z późn. zm.). Chodzi więc także o zapoznanie się z zakresem przetwarzanych danych osobowych, które pracownik ma zachować w tajemnicy.

⁶¹ Substytut, czyli dalszy pełnomocnik, tak samo jak pełnomocnik główny decyduje o celach i środkach przetwarzania danych osobowych. Uznać trzeba, że w omawianej sytuacji mamy do czynienia z dwoma administratorami danych osobowych, na których ciążyą wskazane w ODO obowiązki. Uwagi tej nie można odnieść do upoważnienia dla aplikanta adwokackiego, gdyż aplikant działa w imieniu adwokata i to adwokat decyduje o tym, w jakich celach i jakimi środkami są przetwarzane dane osobowe. Por. uchwała SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 27/06, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna” 2007, nr 3, poz. 42.

⁶² Zob. wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2003 r., II SA 2935/02, „Palestra” 2004, nr 7–8, s. 251. Sąd podkreślił, że administrator nie może ekskulpować się tym, że dołożył szczególnej staranności w celu ochrony danych.

⁶³ Zob. A. Drozd, *Ustawa o ochronie danych osobowych...*, s. 267. Odmiennie: L. Kępa, *op. cit.*, s. 279; T. Banyś, J. Łuczak, *op. cit.*, s. 192, którzy dopuszczają prowadzenie ewidencji w formie elektronicznej.

⁶⁴ W odniesieniu do danych przetwarzanych w systemie informatycznym problematyka ta została uregulowana w § 7 RozpInf. Zob. też: § 7 ust. 6 i 7 RegWZA. Zgodnie z § 7 ust. 4 RegWZA adwokat powinien kontrolować dostęp pracowników kancelarii do informacji poufnych. Adwokat powinien dopuścić do informacji poufnych wyłącznie osoby zajmujące się prowadzeniem sprawy klienta, z którą związana jest informacja poufna.

⁶⁵ W przypadku niepowołania ABI jego zadania wykonuje administrator danych (art. 36b ODO).

rejestru zbiorów danych przetwarzanych przez administratora danych, zawierającego nazwę zbioru oraz informacje, o których mowa w art. 41 ust. 1 pkt 2–4a i 7 ODO⁶⁶ (art. 36a ust. 2 ODO). Administrator danych jest obowiązany zgłosić do rejestracji Generalnemu Inspektorowi powołanie i odwołanie administratora bezpieczeństwa informacji w terminie 30 dni od dnia jego powołania lub odwołania (art. 46b ust. 1 ODO). Administrator danych, który powołał ABI i zgłosił go GIO-DO do rejestracji, nie podlega obowiązkowi rejestracji zbiorów danych osobowych, z wyjątkiem zbiorów zawierających dane wrażliwe (art. 43 ust. 1a ODO). Wydaje się, że w kancelariach indywidualnych i małych spółkach czy zespołach adwokackich powołanie ABI nie będzie potrzebne. Inaczej sprawa może wyglądać w dużych jednostkach organizacyjnych, w których przetwarza się dane wielu klientów, pracowników i innych osób. Biorąc pod uwagę fakt, iż administratorem danych klientów i innych osób związanych ze sprawą jest adwokat mający umocowanie od klienta, natomiast administratorem danych pracowników jest spółka lub zespół, zasadne jest powołanie ABI, który będzie zajmował się bezpieczeństwem wszystkich tych danych, działając na rzecz wszystkich administratorów danych⁶⁷.

KONTROLA GIODO

Zgodnie z art. 12 ODO do zadań GIODO należy w szczególności kontrola zgodności przetwarzania danych z przepisami o ochronie danych osobowych oraz wydawanie decyzji administracyjnych i rozpatrywanie skarg w sprawach wykonania przepisów o ochronie danych osobowych. W celu wykonania zadań, o których mowa, GIODO, jego zastępca, a także upoważnieni przez niego pracownicy jego Biura mają prawo: 1) wstępu, w godzinach od 6⁰⁰ do 22⁰⁰, za okazaniem imiennego upoważnienia i legitymacji służbowej, do pomieszczenia, w którym zlokalizowany jest zbiór danych oraz pomieszczenia, w którym przetwarzane są dane poza zbiorem danych i przeprowadzenia niezbędnych badań lub innych czynności kontrolnych w celu oceny zgodności przetwarzania danych z ustawą, 2) żądać złożenia pisemnych lub ustnych wyjaśnień oraz wzywać i przesłuchiwać osoby w zakresie niezbędnym do ustalenia stanu faktycznego, 3) wglądu do wszelkich dokumentów i wszelkich danych mających bezpośredni związek z przedmiotem kontroli oraz sporządzania ich kopii, 4) przeprowadzania oględzin urządzeń, nośników oraz systemów informatycznych służących do przetwarzania danych, 5) zlecać sporządzanie ekspertyz i opinii (art. 14 ODO). Zgodnie z art. 15

⁶⁶ Z wyjątkiem zbiorów, których administrator nie ma obowiązku zgłosić do rejestracji.

⁶⁷ Możliwość wykonywania obowiązków ABI na rzecz więcej niż jednego administratora dopuszczają P. Barta i P. Litwiński (*op. cit.*, s. 357).

ust. 1 ODO kierownik kontrolowanej jednostki organizacyjnej oraz kontrolowana osoba fizyczna będąca administratorem danych osobowych są obowiązani umożliwić inspektorowi przeprowadzenie kontroli, a w szczególności umożliwić przeprowadzenie czynności oraz spełnić żądania, o których mowa w art. 14 pkt 1–4.

Powstaje pytanie: czy adwokat będzie podlegał kontroli GIODO? Odpowiedź nie może być kategoryczna. Jeśli chodzi o uprawnienia kontrolne, których realizacja doprowadziłaby do ujawnienia tajemnicy zawodowej, odpowiedź brzmi – nie, a to ze względu na szczególny przepis art. 6 POA⁶⁸. Inspektor nie będzie miał np. wglądu do akt sprawy czy zgromadzonych na komputerze pism procesowych i notatek. W tym zakresie adwokat-administrator danych będzie zwolniony od obowiązków, o których mowa w art. 15 ust. 1 ODO. Natomiast wszędzie tam, gdzie kontrola nie doprowadzi do ujawnienia informacji objętych tajemnicą adwokacką, będzie ona dopuszczalna. Chodzi tu może o dane osobowe nieobjęte tajemnicą, tzn. dane osób zatrudnionych, dane aplikantów, dane innych adwokatów, dane osób zapisanych do *newslettera* itp. GIODO może również kontrolować zgodność przetwarzania danych osobowych z przepisami o ochronie tych danych w aspekcie ich zabezpieczenia (prowadzenie odpowiedniej dokumentacji, spełnienie warunków przewidzianych w RozpInf, odpowiednie fizyczne zabezpieczenie danych itd.). W tym zakresie adwokaci podlegają ODO tak, jak inni administratorzy danych.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA NARUSZENIE ODO⁶⁹

Na koniec zasygnalizować trzeba, jak wygląda odpowiedzialność adwokata za naruszenie przepisów ODO. Po pierwsze, może to być odpowiedzialność administracyjna, która sprowadza się do nakazania przez GIODO przywrócenia stanu zgodnego z prawem (art. 18 ODO). Po drugie, odpowiedzialność karna na podstawie art. 49 i art. 51–54a ODO lub na podstawie art. 266 § 1 Kodeksu karnego⁷⁰. Po trzecie, odpowiedzialność cywilna z tytułu naruszenia (zagroże-

⁶⁸ Zob. M. Swora, *op. cit.*, s. 85–86; A. Redelbach, *op. cit.*, s. 176–177.

⁶⁹ Zob. na ten temat szerzej: T. Baniś, J. Łuczak, *op. cit.*, s. 223–272; A. Drozd, *Zabezpieczenie danych...*, s. 91–103; L. Kępa, *op. cit.*, s. 309–320.

⁷⁰ W odniesieniu do danych osobowych objętych tajemnicą adwokacką możliwy jest zbieg art. 266 § 1 Kodeksu karnego z art. 51 § 1 ODO. W. Kulesza (*Ochrona danych osobowych a nowa kodyfikacja prawa karnego w Polsce*, [w:] *Ochrona danych osobowych*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 1999, s. 94, podaję za: A. Herzog, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2007 r., sygn. IV KK 376/07*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 11, s. 167) wskazuje, iż zbieg ten jest kumulatywny. Tak też: J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 699. Wydaje się, że w omawianej sytuacji mamy do czynienia z rzeczywistym zbiegiem przepisów. Do rozważenia pozostaje jednak możliwość wyłączenia w konkretnym przypadku wielości ocen prawnych (a więc kwalifikacji kumulatywnej) na podstawie zasady konsumpcji. Kwestia istnienia omawianego zbiegu nie jest jednak w praktyce bardzo istotna, gdyż oba przepisy przewidują jednakową sankcję.

nia) dóbr osobistych osoby, której dane dotyczą (art. 23 i 24 Kodeksu cywilnego) albo z tytułu wyrządzenia szkody czynem niedozwolonym (art. 415 i n. Kodeksu cywilnego) lub przez niewykonanie (nienależyte wykonanie) zobowiązania (art. 471 Kodeksu cywilnego). I po czwarte, adwokat może ponieść odpowiedzialność dyscyplinarną za niedochowanie tajemnicy adwokackiej lub nieprawidłowe zabezpieczenie informacji objętych tą tajemnicą (art. 80 POA). Poszczególne rodzaje odpowiedzialności mogą oczywiście na siebie nachodzić i wiązać się z różnego rodzaju konsekwencjami dla adwokata (jak konieczność dostosowania się do decyzji GODO, skazanie, obowiązek zapłaty odszkodowania lub zadośćuczynienia, obowiązek zaniechania naruszania dóbr osobistych lub usunięcia skutków naruszenia, kara dyscyplinarna, w tym najsurowsza z kar, a mianowicie wydalenie z adwokatury).

PODSUMOWANIE

Analiza stanu prawnego dokonana w niniejszym artykule prowadzi do wniosku, że przepisy dotyczące ochrony danych osobowych mogą budzić wątpliwości w kontekście stosowania ich przez adwokatów. Z powyższych wywodów wynika, że ustalenie statusu adwokata na gruncie ODO jest nieraz bardzo trudne i wymaga dokładnej analizy stanu faktycznego w zestawieniu z regulacjami ustawy. Problem w tym, że adwokat nie powinien mieć wątpliwości co do tego, w jakiej roli występuje, przetwarzając dane osobowe. Jeśli błędnie uzna, że nie jest administratorem określonych danych osobowych i nie dochowa ciężących na nim obowiązków, może spotkać się z odpowiedzialnością za naruszenie przepisów o ochronie danych osobowych. Z drugiej strony ustawa nie może być zbyt kazuistyczna i odnosić się odrębnie do każdej z grup zawodowych. Biorąc pod uwagę, że adwokaci to osoby profesjonalnie świadczące pomoc prawną, wydaje się, że w zakresie przepisów dotyczących statusu konkretnego podmiotu na gruncie ODO zmiany legislacyjne nie są potrzebne. Konieczne jest jednak zainteresowanie adwokatów problematyką ochrony danych osobowych. Pomocne byłyby tu obowiązkowe szkolenia organizowane przez samorząd adwokatury. Ważne jest również samokształcenie (zaznajamianie się z literaturą przedmiotu, decyzjami GODO dotyczącymi w szczególności prawników itp.). W razie wątpliwości adwokat, zachowując zawodową ostrożność, powinien uznać, że jest administratorem przetwarzanych danych osobowych i wypełniać wszystkie nałożone przez przepisy obowiązki.

Inaczej sprawa wygląda, jeśli chodzi o problematykę tajemnicy adwokackiej w kontekście ochrony danych osobowych i kontroli w tym zakresie przeprowadzanej przez GODO. Tutaj interwencja prawodawcy wydaje się konieczna.

O ile obecnie konflikt między uprawnieniami inspektorów GIODO do wglądu do wszelkich dokumentów związanych z przetwarzaniem danych osobowych przez adwokatów a obowiązkiem tychże do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym dowiedzieli się, udzielając pomocy prawnej, może być rozwiązany przez zastosowanie zasady, że przepis szczególny (art. 6 POA) uchyla zastosowanie przepisu ogólnego (art. 14 i 15 ODO), o tyle sytuacja może być zgoła odmienna w związku z wejściem w życie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)⁷¹. Rozporządzenie to weszło w życie 24 maja 2016 r., a będzie miało zastosowanie od dnia 25 maja 2018 r. Ma ono ogromne znaczenie, ponieważ w razie kolizji z prawem krajowym przysługuje mu pierwszeństwo w stosowaniu. Motyw 164 rozporządzenia stanowi, że:

W odniesieniu do uprawnień organów nadzorczych do uzyskania od administratora lub podmiotu przetwarzającego dostępu do danych osobowych oraz do pomieszczeń, państwa członkowskie mogą – w granicach niniejszego rozporządzenia – przyjąć przepisy szczegółowe mające chronić obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej lub innej równoważnej tajemnicy, o ile jest to niezbędne, by pogodzić prawo do ochrony danych osobowych z obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej. Pozostaje to bez uszczerbku dla istniejących obowiązków państw członkowskich, by tam, gdzie tego wymaga prawo Unii, przyjąć przepisy o tajemnicy zawodowej.

Z motywu tego wynika art. 90 ust. 1 rozporządzenia, zgodnie z którym państwa członkowskie mogą przyjąć przepisy szczególne, określające uprawnienia organów nadzorczych ustanowione w art. 58 ust. 1 lit. e) i f) (uzyskiwanie od administratora i podmiotu przetwarzającego dostępu do wszelkich danych osobowych i wszelkich informacji niezbędnych organowi nadzorcemu do realizacji swoich zadań oraz uzyskiwanie dostępu do wszystkich pomieszczeń administratora i podmiotu przetwarzającego, w tym do sprzętu i środków służących do przetwarzania danych, zgodnie z procedurami określonymi w prawie unijnym lub w prawie państwa członkowskiego), wobec administratorów lub podmiotów przetwarzających, którzy podlegają – na mocy prawa Unii lub prawa państwa członkowskiego lub przepisów ustanowionych przez właściwe organy krajowe – obowiązkowi zachowania tajemnicy zawodowej lub innym równoważnym obowiązkom zachowania tajemnicy, jeżeli jest to niezbędne i proporcjonalne w celu pogodzenia prawa do ochrony danych osobowych z obowiązkiem zachowania tajemnicy. Przepisy te mają zastosowanie wyłącznie do danych osobowych, które administrator lub podmiot przetwarzający otrzymali lub pozyskali w wyniku lub w ramach działania objętego tym obowiązkiem zachowania tajemnicy. Zgodnie z art.

⁷¹ Dz.Urz. UE L 119 z 4 maja 2016 r., s. 1–88.

90 ust. 2 rozporządzenia do dnia 25 maja 2018 r. każde państwo członkowskie za-
wiadamia Komisję o swoich przepisach uchwalonych na mocy ust. 1, a następnie
niezwłocznie o każdej dotyczącej ich późniejszej zmianie.

W związku z wejściem w życie wskazanego rozporządzenia konieczne
z punktu widzenia ochrony tajemnicy adwokackiej staje się uchwalenie i noty-
fikowanie Komisji przepisów, które będą wyraźnie regulowały uprawnienia kon-
trolne GIODO w stosunku do informacji objętych tą tajemnicą. Ta wyraźna regu-
lacja powinna przybrać albo postać bezwzględnego zakazu dostępu do informacji
objętych tajemnicą adwokacką, albo zakazu względnego, podobnego do przepi-
sów Kodeksu postępowania karnego odnoszących się do zwolnienia z zachowa-
nia przez adwokata tajemnicy zawodowej⁷². W innym wypadku, wraz z rozpo-
częciem stosowania rozporządzenia, adwokaci zostaną „postawieni pod ścianą”:
będą musieli albo udostępnić GIODO dane objęte tajemnicą adwokacką, naraża-
jąc się na odpowiedzialność dyscyplinarną i karną z art. 266 § 1 Kodeksu karne-
go, albo odmówić udostępnienia tych danych, narażając się na odpowiedzialność
administracyjną i karną z art. 54a ODO.

BIBLIOGRAFIA

- Banyś T., Łuczak J., *Ochrona danych osobowych w praktyce. Jak uniknąć błędów i ich konsekwencji prawnych*, Wrocław 2014.
- Barta P., *Przetwarzanie danych osobowych w kancelariach radców prawnych*, „Radca Prawny” 2011, nr 119 (dodatek naukowy).
- Barta J., Fajgielski P., Markiewicz R., *Ochrona danych osobowych. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Barta P., Litwiński P., *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, Warszawa 2013.
- CCBE guidelines on the use of cloud computing services by lawyers, www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/07092012_EN_CCBE_gui1_1347539443.pdf [dostęp: 13.10.2017].
- Ciesielski R., *Dane w chmurze – szanse i zagrożenia dla prawników*, „Radca Prawny” 2012, nr 131.
- Drozd A., *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz. Wzory pism i przepisy*, Warszawa 2006.
- Drozd A., *Zabezpieczenie danych osobowych*, Wrocław 2008.
- Gójska K., *Bezpieczeństwo skrzynki e-pocztowej*, „Radca Prawny” 2013, nr 133.
- Herzog A., *Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2007 r., sygn. IV KK 376/07*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 11.
- Karp G., *Administrator danych osobowych – podmiot decydujący o celach i środkach przetwarzania danych*, „Palestra” 2011, nr 1–2.
- Kępa L., *Ochrona danych osobowych w praktyce*, Warszawa 2014.
- Kulesza W., *Ochrona danych osobowych a nowa kodyfikacja prawa karnego w Polsce*, [w:] *Ochrona danych osobowych*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 1999.
- Leśniak G., *Polskie kancelarie nieprędko trafią w chmury*, „Radca Prawny” 2013, nr 133.
- Mednis A., *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, Warszawa 1999.

⁷² Trzeba mieć jednak świadomość, że samorząd zawodowy adwokatury zapewne negatywnie odniósłby się do zakazu względnego, tak jak negatywnie odnosi się do regulacji znanych z procesu karnego.

- Mednis A., *Ustawa o ochronie danych osobowych w orzecznictwie sądowym – konsekwencje dla praktyki gospodarczej*, [w:] *Ochrona danych osobowych. Aktualne problemy i nowe wyzwania*, red. G. Sibiga, X. Konarski, Warszawa 2007.
- Opinia 5/2012 w sprawie przetwarzania danych w chmurze obliczeniowej przyjęta w dniu 1 lipca 2012 r. przez Grupę Roboczą Artykułu 29 ds. Ochrony Danych, www.giodo.gov.pl/plik/id_p/2817/j/pl [dostęp: 13.10.2017].
- Postanowienie z dnia 11 grudnia 2000 r., II KKN 438/00, OSNKW 2001, nr 3–4, poz. 33.
- Redelbach A., *Ochrona tajemnicy zawodowej notariusza w świetle ustawy o ochronie danych osobowych*, „Rejent” 2001, nr 5.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika (Dz.U. z 1996 r., nr 62, poz. 286 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentacji przetwarzania danych osobowych oraz warunków technicznych i organizacyjnych, jakim powinny odpowiadać urządzenia i systemy informatyczne służące do przetwarzania danych osobowych (Dz.U. z 2004 r., nr 100, poz. 1024).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz.Urz. UE L 119 z 4 maja 2016 r.).
- Sakowska M., *Pojęcie „zbioru danych” na gruncie ustawy o ochronie danych osobowych*, „Radca Prawny” 2005, nr 2.
- Sibiga G., *Postępowanie w sprawach ochrony danych osobowych*, Warszawa 2003.
- Sprawozdanie GIODO z działalności za rok 1999*, Druk sejmowy nr 2113 z dnia 12 lipca 2000 r.
- Sprawozdanie GIODO z działalności za rok 2001*, Druk sejmowy nr 322 z dnia 8 marca 2002 r.
- Sprawozdanie GIODO z działalności za rok 2009*, Druk sejmowy nr 3263 z dnia 14 lipca 2010 r.
- Swora M., *Tajemnica adwokacka w świetle wybranych przepisów o ochronie danych osobowych*, „Palestra” 2004, nr 3–4.
- Szałowski R., *Ochrona danych osobowych. Komentarz do ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.*, Zielona Góra 2000.
- Szewc T., [w:] S. Hoc, T. Szewc, *Ochrona danych osobowych i informacji niejawnych*, Warszawa 2014.
- Szewc A., *Z problematyki ochrony danych osobowych. Cz. I*, „Radca Prawny” 1999, nr 3.
- Szewc A., *Z problematyki ochrony danych osobowych. Cz. II*, „Radca Prawny” 1999, nr 4.
- Szewc A., *Z problematyki ochrony danych osobowych. Cz. III*, „Radca Prawny” 1999, nr 5.
- Uchwała SN z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 27/06, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna” 2007, nr 3, poz. 42.
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokataturze (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1999 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1007 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 922 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1874 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 657 z późn. zm.).
- Wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2003 r., II SA 2935/02, „Palestra” 2004, nr 7–8.
- Wyrok NSA z dnia 27 listopada 2009 r., II SA 209/2003.
- Wyrok NSA z dnia 19 grudnia 2011 r., I OSK 1100/11, LEX nr 1260042.

Wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 sierpnia 2005 r., II SA/Wa 564/05, niepubl.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 12 kwietnia 2006 r., II SA/Wa 20/06, LEX nr 220921.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 30 czerwca 2006 r., II SA/Wa 14/06, LEX nr 21934.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 lipca 2006 r., II SA/Wa 955/06, LEX nr 258361.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 listopada 2010 r., II SA/WA 964/10, LEX nr 75551.

SUMMARY

The article is devoted to the problem of processing personal data by advocates. Much of the discussion is devoted to establishing the status of a advocate in the light of the Personal Data Protection Act of 29 August 1997. The author tries to distinguish when the advocate acts as a controller of personal data and when as their processor to whom that task has been assigned by the controller according to Art. 31 of the above mentioned act. The criteria for making data processing legitimate as well as the duties of an advocate connected with such data processing are also discussed. The author also stresses the consequences of the obligation to keep professional secrets from the point of view of the Personal Data Protection Act and from the point of view of control by the Inspector General for the Protection of Personal Data. In conclusion, the author points to the fact that the regulations referring to the protection of personal data are not adapted to the conditions in which advocates are working which, in turn, causes difficulties in complying with the obligations established by these regulations.

Keywords: protection of personal data; processing of personal data; data controller; professional secrecy